

**Huib van den Bergh
&
Hildo Wesdorp**

PEILINGSONDERZOEK
Resultaten van een proefpeiling
op het gebied van het
taalonderwijs

peilings- onderzoek

In september 1985 werden de resultaten van de 'Vorstudie PPON' bekend gemaakt. De pers stortte zich op het feit dat 7% van de zesdeklasseers volgens het onderzoek 'functioneel analfabeet' bleek. In dit artikel wordt ingegaan op de functies van peilingsonderzoek in het algemeen. Daarna worden de belangrijkste onderzoeksresultaten besproken. Het onderzoek werd verricht aan de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek te Amsterdam en mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs.

Peilingsonderzoek: doel & functie

In discussies over het niveau van het onderwijs hoort men vaak uitspraken die ervan uitgaan dat 'het onderwijs achteruit gaat', leerlingen zijn veel minder vaardig dan vroeger. Maar tegelijk hoort men ook andere meningen, de moderne school maakt meer leerlingen mondig en weerbaar, en is gericht op veel functionelere vaardigheden dan de vroegere 'schoolse' school.

Een van de methoden om aan zulke discussies een empirische basis te geven is het verrichten van periodiek peilingsonderzoek. Zulk onderzoek heeft ten doel om

— voor zover mogelijk vakgebieden, en binnen vakgebieden zo gedetailleerd mogelijk — het niveau van een bepaald onderwijstype te beschrijven. Eenmaal in de vijf of zes jaar zou een dergelijke beschrijving herhaald moeten worden, met instrumenten die de vergelijkbaarheid mogelijk maken. De overheid, meestal de opdrachtgever en eerst geïnteresseerde in zulk onderzoek, kan dan iets gefundeerder over de kwaliteit van het onderwijs discussiëren en 'beleid maken' op basis van de resultaten. Door peilingsonderzoek te richten op zoveel mogelijk aspecten van een 'vak' — bijvoorbeeld op het onderwijsaanbod en op verschillende onderdelen van het onderwijsresultaat — kunnen

met meer precisie beleidsmaatregelen genomen worden. Door ook de groepen van scholen of leerlingen nauwkeuriger te specificeren (bijvoorbeeld 'gewone' versus stimuleringsscholen, Nederlandstalige versus niet-Nederlandstalige leerlingen), kunnen ook op dat gebied betere beslissingen worden genomen.

De Voorstudie Periodieke Peiling naar het Onderwijsniveau

In de jaren 1983-1985 is op verzoek van de minister van Onderwijs en Wetenschappen een proefonderzoek verricht voor het vakgebied Taal, op het niveau eind lager onderwijs. De Voorstudie was een haalbaarheidsstudie en diende twee doelen. In de eerste plaats moest worden nagegaan óf — voor een moeilijk vakgebied als Taal — een dergelijke peiling mogelijk was, en daarenboven moest worden nagegaan wat het niveau van het taalonderwijs was, dus: wat er aan taalonderwijs wordt gedaan (het onderwijsaanbod) en wat de resultaten ervan zijn bij de leerlingen.

In het onderzoek werd het onderwijsaanbod geïnventariseerd met een enquête onder onderwijzers uit de zesde klas en een enquête onder hoofden van lagere scholen; de onderwijsresultaten werden gemeenten voor schrijven, spreken en lezen, daarnaast werd een vragenlijst afgenomen aan zesdeklassers over gewoonten, gebruiken en attitudes ten opzichte van lezen en schrijven. In dit artikel wordt voornamelijk ingegaan op de prestaties op het gebied van lezen, spreken en schrijven. In een volgend artikel zullen wij wellicht op het aanbod en de attitudes terugkomen. In de Voorstudie is betrekkelijk veel aandacht besteed aan de constructie van de taalvaardigheidsinstrumenten. Dit was noodzakelijk vanwege de wens om functionele taaldoelen te toetsen. Dat wil zeggen toetsen van taalvaardigheden die in de praktijk van alledag voor (kunnen) ko-

men. Bij een functioneel taaldoel kan bijvoorbeeld gedacht worden aan: het uitleggen van de regels van een spel, het lezen van een radio- en tv-gids of het schrijven van een informele notitie aan huisgenoten. Om te bepalen welke functionele taalsituaties als wenselijk en enigszins haalbaar voor zesdeklassers beschouwd konden worden is een enquête geconstrueerd. Deze enquête, die een groot aantal functionele taalsituaties bevatte, is verspreid onder enkele honderden ouders, leerkrachten en vakspecialisten (zie Van den Bergh & Hoeksma 1984). Op grond van de resultaten van deze doelstellingen-enquête werden instrumenten geconstrueerd. Voor lezen en schrijven werd een drietal thematisch georganiseerde werkboeken samengesteld, waarin zestien lees- en een tiental schrijftaken opgenomen waren. De leestaken waren gevarieerd naar de soort te lezen tekst (bijvoorbeeld: het hanteren van een telefoonboek versus het lezen van een biologie-tekst), naar de aard van de leesvaardigheid (bijvoorbeeld: het gebruik van een inhoudsopgave versus het precies lezen van recepten) en naar de wijze waarop deze werden getoetst (samenvatten, invullen, beantwoorden van open vragen en meerkeuzevragen). De schrijftaken waren gevarieerd naar de functie van het soort schrijven (bijvoorbeeld: het schrijven van een korte notitie aan huisgenoten versus het schrijven van een formeel verzoek-briefje) en naar het beoogde lezerspubliek (bijvoorbeeld: huisgenoten versus het bureau van de organisatie Greenpeace). Voor spreken werd een zestal taken ontwikkeld. Deze waren gevarieerd naar zowel het spreekdoel (bijvoorbeeld: beschrijven versus amuseren) als naar de communicatiepartner (bijvoorbeeld: een klasgenoot versus de politie).

Elk taakboekje (voor lezen en schrijven) werd afgenomen aan ca vijf aselect gekozen leerlingen op ongeveer 150 scholen uit heel Nederland. In totaal deden dus

ruim 700 leerlingen aan elke taak mee. Daar er drie taakboekjes waren, waren er bij het hele onderzoek dus ongeveer 2.000 leerlingen betrokken, uit ca 150 aselect getrokken scholen. De afname van de taken werd georganiseerd door de klasseleerkracht en geschiedde onder zijn leiding. Voor spreken werden 50 scholen door een getrainde proefleider bezocht. Deze nam de zes spreektaken aan vier leerlingen per school af.

Leesprestaties

Er zijn zestien functionele leessituaties afgenomen, die volgens de doelstellingen-enquête ‘wenselijk’ en waarschijnlijk ‘haalbaar’ waren. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de leestaken en de gemiddelde prestatie op deze taken.

Op grond van deze tabel kunnen drie groepen doelstellingen onderscheiden worden. Ten eerste de doelstellingen die door 75% tot 90% van de leerlingen worden bereikt. Hetgeen betekent dat de meeste leerlingen de leestaken, die deze

doelstellingen operationaliseren, aankunnen. Het gaat hierbij om opdrachten als het ordenen van onderschriften onder stripplaatjes, het invullen van een eenvoudig opgaveformulier, etc. Men dient zich hierbij echter te bedenken dat, zelfs bij deze eenvoudige opgaven, gemiddeld ca 10% van de leerlingen uiterst lage scores behaalt. Ten tweede zijn er doelstellingen die door ongeveer tweederde deel van de leerlingen worden bereikt. Het gaat hier om opgaven als: het nauwkeurig lezen van recepten, het lezen van een algemeen berichtje in de krant en dergelijke. Bij deze opgaven bleek gemiddeld zo’n 15% van de lezers lage tot zeer lage scores te behalen. ‘Tenslotte zijn er doelstellingen die door gemiddeld de helft van de leerlingen echt bereikt worden. Bij deze doelstellingen kunnen er 15% à 20% ‘minimale lezers’ gesignaleerd worden. Het gaat hierbij om opgaven als: het raadplegen van bus- en bootdienstregelingen, het samenvatten van een studietekst en het beantwoorden van vragen bij teksten van grotere omvang (ca 1 pagina), waarbij enkel naar de hoofdzaken wordt gevraagd.

Tabel 1:
De leestaken uit de Voorstudie PPON en de gemiddelde prestatie op deze taken, uitgedrukt in het percentage correct van de totaal te behalen score

Leestaak	gemiddelde prestatie		
	moeilijk	matig	makkelijk
Kort krante-artikel over een biologisch onderwerp			70%
Drie verslagjes lezen en vergelijken	42%		
Onderschriften bij stripplaatjes zoeken			88%
Hoofdzaken uit een tekstje samenvatten	44%		
Expliciete informatie uit een leestekst zoeken			78%
Hoofdvragen bij een historische tekst beantwoorden	30%		
Nauwkeurig lezen en informatie opzoeken over een biologisch onderwerp			70%
Nauwkeurig lezen en informatie opzoeken over te bezoeken musea			71%
Een telefoonboek raadplegen		62%	
Een radio- en t.v.-gids raadplegen			83%
Dienstregeling van bus en boot raadplegen		58%	
Tabellen en plattegronden raadplegen		55%	
Pictogrammen interpreteren			74%
Gebruiksaanwijzingen (recepten) lezen		67%	
Opgaveformulier invullen			88%
Inschrijfformulier invullen			74%

Natuurlijk hangen de prestaties gedeeltelijk af van de manier waarop de taalsituaties vorm hebben gekregen in de themaboekjes. Deze themaboekjes zijn door teams van ervaren onderwijzers samengesteld; ze zijn een poging een enigszins reële nabootsing te organiseren van de taalsituaties die volgens de enquête zo belangrijk waren. Toch is in principe mogelijk dat andere operationalisaties tot andere resultaten leiden. Toekomstige peilingen zullen hierover uitsluitsel moeten geven.

Schrijfprestaties

Voor schrijven werd een tiental schrijfsituaties geoperationaliseerd en afgenomen. De taken zijn beoordeeld door jury's van onderwijzers. De meeste taken zijn beoordeeld op inhoud, taalgebruik of beide. Bij de beoordeling van het taalgebruik werd voornamelijk nagegaan of het taalgebruik begrijpelijk was en de communicatie niet

verstoorde. Daarom werd ook gelet op idiomatische en grammaticale correctheid van het taalgebruik. Immers, kromme zinnen zijn vaak moeilijk te begrijpen. Bovendien is ook gelet op de woordkeus, die soms heel treffend en efficiënt bleek. Bij inhoud werd voornamelijk gelet op de aan- of afwezigheid van essentiële inhoudselementen in de schrijfprodukten. Men kon bijvoorbeeld bij een routebeschrijving of aankondiging vrij goed formaliseren wat minimaal geschreven moet worden om de communicatie met de lezer te doen slagen. Hetzelfde geldt voor de overige taken, alleen het fantasieverhaal is niet op inhoud beoordeeld. Tabel 2 geeft een overzicht van de geoperationaliseerde doelstellingen en de gemiddelde prestatie per taak. Indien men het taalgebruik 'goed' noemt wanneer door het ontbreken van grammaticale en idiomatische ontsprongen de lezer direct de bedoeling kan begrijpen, dan levert het schriftelijk taalgebruik geen

Tabel 2:
De schrijftaken uit de Voorstudie PPON en de gemiddelde prestatie op deze taken, uitgedrukt in het percentage correct van de totaal te behalen score

Taak	beoordeeld per aspect	gemiddelde prestatie
Het beschrijven van een kampeerboerderij	inhoud	45%
	taalgebruik	45%
Het schrijven van een fantasieverhaal over 'De wandelende boom'	taalgebruik	53%
Het schrijven van een verzoekbriefje om informatie aan de VVV	inhoud	50%
Het schrijven van een bestelbriefje aan Greenpeace	inhoud	56%
Het schrijven van een argumenterend stukje over 'Dieren doden om hun huid of pels'	inhoud	53%
	taalgebruik	53%
Het schrijven van een informele notitie aan huisgenoten	inhoud	76%
Het schrijven van een instructie bij een doolhofpuzzel	inhoud	58%
	taalgebruik	57%
Het beschrijven van een route	inhoud	58%
Het beschrijven van een stemming als je alleen bent op een regenachtige dag	inhoud	45%
	taalgebruik	40%
Het schrijven van een korte aankondiging voor een mededelingenbord	inhoud	53%

rooskleurig beeld op. De onderwijzersjury's gaven gemiddeld 15% tot 20% lage scores (1 of 2 op een 7-puntsschaal) en gemiddeld 3% hoge scores (6 en 7 op de schaal). De indruk bestaat echter dat beschrijven (een kampeerboerderij, een stemming) een veel groter beroep doet op de taalvaardigheid dan argumenteren (die-

ren doden om hun huid of pels) of instrueren (uitleg bij een doolhofpuzzel). Omdat het zeer moeilijk is in algemene termen het schriftelijk taalgebruik te omschrijven, geven wij enkele voorbeelden van geschreven teksten met hun beoordeling.

Twee voorbeelden van schrijfprestaties uit de Voorstudie:

De opdracht is het schrijven van een argumenterend stukje over 'Dieren doden om hun huid of pels'.

Opdracht:

In *Het Maasdrechts Dagblad* staat het volgende artikel, geschreven door een bonthandelaar:

Ingezonden:

Mag de mens, om bont en hulden te krijgen, dieren doden?

- 1 De mens moet bepaalde dingen uit de natuur wel gebruiken om in leven te blijven. Daarom doodt de mens bepaalde dieren, bijvoorbeeld lammeren en kalveren, en eet hun vlees.
- 2 De mens heeft niet alleen vlees nodig, hij heeft ook kleding en schoenen nodig. Schoenen kunnen het beste gemaakt worden van leer.
De mens gebruikt hiervoor de huiden van dieren die geslacht zijn voor het vlees.
- 3 Die huiden worden ook gebruikt voor het maken van leer of bont. Als we dat bont niet zouden dragen, zouden de dieren evengoed geslacht worden. De belangrijkste bontsoorten zijn afkomstig van pelsfokkerijen of uit de veeteelt. De mens fokt en slacht de dieren, omdat hij hun huiden en vlees wil gebruiken.

Frederik Vos, bonthandelaar, Maasdrecht

Misschien ben je het eens met bonthandelaar Frederik Vos. Of misschien heb je een andere mening.

Opdracht:

Schrijf voor *De Groene Grommereen* kort stukje met *jouw eigen mening* over de vraag: Mag de mens dieren doden om hun vlees of pels?

Vergeet de volgende punten niet:

- Moet je vlees eten om in leven te blijven?
- Moeten schoenen van leer worden gemaakt?
- Mag de mens dieren doden om hun pels?

Probeer de lezers van *De Groene Grommer* uit te leggen *waarom* je zo denkt.

Probeer ze te overtuigen.

Voorbeeld 1:

Voor Van vlees hoeft je niet te ferdieven.
Schoenen hoeven niet van leer te zijn.
De mensen mogen dieren doden voor
de regering.

Taalgebruikscore: 2

Van alle schrijfprodukten was 4% qua taalgebruik net zo goed als het bovenstaande; 1% was minder goed; 4% was beter.

Voorbeeld 2:

Vroeger al slachten de mensen dieren om hun vlees en vel. Het is daarom onze gewoonte om dat te doen. Ik ben geen vegetariër maar ik vind de manier waarop dieren geslacht worden soms miselijk. Bij het verhandelen vaak levend gevild worden; het is niet knippen of anderszins doodgeslagen. Daar ben ik fel tegen! Je hebt ook ook zogenaamde vegetariërs die geen vlees eten, maar wel leren scheren en leren lassen dragen! Ik vind het niet erg dat in dieren geslacht worden, maar ik vind dat het wel snel moet gebeuren. Je hoeft natuurlijk niet perse vlees te eten om in leven te blijven, je kunt ook plantaardig eten. Maar het is wel de gewoonte van de mens.

Ik is de beste ~~en~~ materiaal om schoenen van te maken. Want het kan warm zijn in de winter en koel zijn in de zomer, je hebt want je kunt natuurlijk niet in de winter met leren schoenen lopen.

Dieren worden helemaal niet geboren om hun vel! Want je kunt toch scheren scheren, dat is toch ook warm in behaaglijk voor de winter net zo als
vond

Taalgebruikscore: 6

Van alle schrijfproducten was 1% net zo goed als het bovenstaande; 99% was minder goed.

Ook voor de inhoud van de schrijfproducten gaven de jury's vaker lage scores (1 en 2) dan hoge (6 en 7). Ruim 20% van de beoordeelde schrijfproducten bleek niet meer dan de score 2 waard, slechts enkele procenten kregen de score 6 of 7. Ook voor het aspect inhoud bleek, net zoals bij taalgebruik, dat beschrijven moeilijker is dan argumenteren of instrueren. Bij een

vijftal schrijftaken is een inhoudsscore bepaald door het tellen van essentiële elementen. Bij deze taken werd duidelijk dat slechts een betrekkelijk gering aantal leerlingen de minimaal noodzakelijke inhoud in hun briefjes, notities, routebeschrijvingen of aankondigingen opnemen. Veel van de schrijfproducten bleek qua inhoud zo gebrekkig, dat geen geslaagde commu-

nicatie verwacht kan worden. De formele bestel- en verzoekbriefjes bevatten in respectievelijk 37% en 29% voldoende informatie om de geadresseerde (VVV Waddenooog en Greenpeace) tot een geslaagde reactie te kunnen brengen. Verreweg het merendeel van de leerlingen schreef een briefje waarin essentiële elementen ontbraken, waardoor de betreffende organisaties onmogelijk konden weten wat er werd gevraagd of besteld, of waarheen de gevraagde informatie of bestelde producten moesten worden verzonden. Ook de routebeschrijving bevatte onvoldoende inhoudelijke informatie, waardoor de lezer, met deze routebeschrijvingen in de hand, overal kon komen behalve op de plaats van bestemming. De korte notitie aan huisgenoten bevatte slechts in 52% van de gevallen de gewenste informatie, namelijk waar de schrijver heen is en wanneer hij/zij weer thuis zal komen. Wat betreft de aankondiging van een clubavond, dit bleek zeer moeilijk: weliswaar slagen veel leerlingen erin enkele inhoudselementen te noemen in hun aankondiging, echter de meeste leerlingen slagen er niet in de essentiële inhoudselementen over te brengen; ongeveer de helft van de leerlingen noemt de drie belangrijkste elementen (dát er een informatie-avond is, de plaats en het tijdstip van deze avond). Samenvattend kan gesteld worden dat functioneel schrijven kennelijk zeer moeilijk is. Het ligt in elk geval buiten het bereik van veel zesdeklassers.

Bij vier schrijftaken is het aantal spelfouten geteld. Gemiddeld maakten de zesdeklassers in door henzelf geschreven teksten ongeveer drie spelfouten per 100 woorden. Bij sommige taken werden wat meer spelfouten gemaakt, bij andere wat minder. De verdeling is echter nogal scheef: tweederde deel der leerlingen maakte minder dan drie spelfouten per 100 zelfgeschreven woorden. Ongeveer

een vijfde van de leerlingen maakte tussen de drie en zes spelfouten per 100 woorden. Hetgeen nog steeds geen rampzalig aantal is in dit soort teksten. Deze twee categorieën samen, 86% van de leerlingen, bleken verantwoordelijk voor de helft van het aantal gemaakte spelfouten. De overige 14% maakte de andere helft. Onder deze groep leerlingen bevinden zich zeer slechte spellers. Ongeveer 5% maakte bijvoorbeeld méér dan 10 fouten per 100 woorden. Daar het hier om eigen taalgebruik gaat — en niet om het vaak kunstmatige taalgebruik in dictees — is voor deze groep het spellen toch een duidelijk struikelblok.

Spreekprestaties

Voor de peiling van de mondelinge taalvaardigheid zijn zes functionele spreektaken ontwikkeld. Deze taken hebben alleen betrekking op herkenbare, praktische situaties. De spreekprestaties werden op band opgenomen en beoordeeld door jury's van twee of drie onderwijzers. Deze gaven een oordeel over de inhoud, het taalgebruik en de opbouw van een spreekprestatie. Bij elke spreekprestatie werd nagegaan of een aantal essentiële inhoudselementen aanwezig waren. Op basis daarvan werden de inhoudsscores bepaald. Onder taalgebruik werd verstaan: woordkeus, tempo, articulatie, luidheid, en dergelijke, terwijl met opbouw voornamelijk logische ordening of onderscheid tussen hoofd- en bijzaken bedoeld werd. In tabel 3 staan de zes spreektaken met de gemiddelde prestatie per taak vermeld.

De jury's gaven gemiddeld ca 16% zeer lage (1 en 2) en 18% zeer hoge (6 en 7) scores voor taalgebruik en opbouw. Echter deze vorm- en structuurscores verschillen nogal van taak tot taak. Het uitleggen van een proces (hoe een spin zijn web weeft) leverde meer lage scores op, terwijl het melden van een ongeval rela-

Tabel 3:

De zes functionele spreektaken en de gemiddelde prestatie per taak, uitgedrukt in het percentage correct van de totaal te behalen score

Taak	Beoordeeld aspect	Gemiddelde prestatie
Het beschrijven van een huis	inhoud	56%
Het navertellen van een verhaal	inhoud	70%
	taalgebruik	60%
	opbouw	58%
Het telefonisch melden van een ongeval	inhoud	52%
	taalgebruik	60%
	opbouw	64%
Het telefonisch huren van een fiets	inhoud	81%
Het uitleggen van een proces	inhoud	59%
	taalgebruik	53%
	opbouw	50%
Het uitleggen van de regels van een spel	inhoud	60%

tief meer hoge scores opleverde. Het navertellen van een verhaal nam qua taalgebruik en opbouw een middenpositie in. Qua inhoud bleken 'het melden van een ongeval' en 'het uitleggen van een proces' de moeilijkste taken. Zo slaagde slechts 16% van de leerlingen erin om zonder een vraag van de politie de drie belangrijkste inhoudselementen (dat er een ongeval was, waar het gebeurd was en dat er gewonden waren) te melden. Ook na een vraag van de politie, annex proefleider, bleef 41% van de leerlingen het antwoord op minimaal één van deze essentiële elementen schuldig. Bij 'het beschrijven van een huis' of 'het navertellen van een verhaal' bleken betrekkelijk veel leerlingen erin te slagen de belangrijkste inhoudselementen naar voren te brengen. 'Het uitleggen van de regels van een spel' neemt wat dit betreft een middenpositie in.

Minimale lezers, schrijvers en sprekers

In de landelijke pers heeft één aspect van de Voorstudie verreweg de meeste aandacht gekregen. In bijna alle landelijke dagbladen konden we de kop tegenkomen: 'zeven procent van de zesdeklassers analfabeet'. Uit het voorgaande blijkt al dat wij géén onderzoek naar analfabetisme gedaan hebben. Immers, analfabeten zijn mensen die (in technische zin) niet kunnen lezen en schrijven. De voorstudie daarentegen was gericht op de functionele taalvaardigheid, derhalve hebben wij ook geen schatting gemaakt van het aantal analfabeten, maar van het aantal 'functionele analfabeten' of de 'functioneel ongeletterden'. Dit zijn leerlingen die in de technische zin wél kunnen lezen of schrijven, maar deze vaardigheden op een dusdanig niveau beheersen dat te betwijfelen valt of zij deze in de praktijk van alledag kunnen gebruiken. Zij zijn als het ware onthand door óf een slechte lees-, óf een slechte schrijfvaardigheid.

Tabel 4:**Percentage 'minimale en zeer slechte lezers, schrijvers en sprekers' in de Voorstudie PPON**

Type	Lezers	Schrijvers	Sprekers
<i>Minimalen</i> géén of één subtoets boven minimaal niveau	7%	9%	1,5%
<i>Twijfelachtigen</i> meerdere subtoetsen op minimaal niveau	14%	44%	11,5%
<i>Normalen</i> hoogstens één subtoets op minimaal niveau	79%	47%	87 %

Ter bepaling van het aantal minimale lezers, schrijvers en sprekers hebben wij per taak de scores bepaald die wij indicatief achtten voor minimaal lezen, schrijven en spreken. Hierbij zijn wij zeer voorzichtig te werk gegaan. Anders gezegd: wij hebben uiterst lage scores nog als bewijs voor 'kunnen lezen, schrijven of spreken' geïnterpreteerd. Nu is een leerling die één schrijftaak op minimaal niveau maakt natuurlijk nog géén minimale schrijver. Hetzelfde geldt mutatis mutandis ook voor lezen en spreken. Wij hebben de 'minimalen' gedefinieerd als leerlingen die bijna alle taken op minimaal niveau verrichtten. In tabel 4 staan de percentages leerlingen die minimaal en twijfelachtig presteerden op spreken, lezen en schrijven vermeld. Uit deze tabel blijkt dat de spreekvaardigheid beter beheerst wordt dan de leesvaardigheid en dat schrijven verreweg het moeilijkste is. Ten tweede kan geconstateerd worden dat er een flinke probleemgroep 'lezers' (7%) en 'schrijvers' (9%) is. Leerlingen uit deze probleemgroep kunnen zich in allerlei praktische ('functionele') situaties niet redden. Zij zijn de functionele analfabeten die de lagere school zullen verlaten zonder dat hun leesvaardigheid respectievelijk schrijfvaardigheid een zodanig peil bereikt heeft, dat een goed functioneren in allerlei maatschappelijke situaties mogelijk wordt. Hierbij moet niet vergeten worden dat de keuzes van de grensscores de keuzes van het project-

team zijn. Hoewel deze keuzes voorzichtig gemaakt zijn, is een normeringsonderzoek geen overbodige luxe. Immers, peilingsonderzoek zou moeten aangeven wat een 'minimaal voldoende' eindniveau is en in hoeverre dit doel bereikt is. In dit verband is het zelfs noodzakelijk dat een apart normeringsonderzoek uitgevoerd wordt. Een normeringsonderzoek waar niet alleen specialisten zich zouden moeten uitspreken, maar waar ook onderwijzers en ouders bij betrokken zouden moeten worden. Ook zij zouden zich moeten uitspreken over de vraag wat een 'minimaal voldoende' niveau is.

Conclusies

Schrijven, lezen, spreken en luisteren zijn vaardigheden die onmisbaar zijn. Ten eerste is adequaat maatschappelijk functioneren zonder deze vaardigheden niet goed mogelijk. Ten tweede is een minimale beheersing ook noodzakelijk in de school, bij de andere vakgebieden. Men kan niet goed leren zonder deze vaardigheden.

Blijkens de resultaten van de Voorstudie zijn lezen en schrijven vaardigheden die veel moeilijker zijn dan menigeneen denkt. Misschien zijn onze aspiraties met betrekking tot de leerdoelen veel te hoog gegrepen. Misschien zijn de ideeën over wat we met ons (basis)onderwijs willen en kunnen bereiken te idealistisch. De be-

trekkelijk teleurstellende lees- en schrijfvaardigheid van flinke groepen leerlingen wordt zeker niet veroorzaakt doordat er in het onderwijs te weinig tijd aan deze vaardigheden besteed wordt. Blijkens onze enquête onder leerkrachten wordt er gemiddeld zo'n 8 uur per week aan taal besteed. Het leeuwendeel van deze tijd wordt in beslag genomen door lezen en

schrijven (ca 6 uur). Toch moet er meer aandacht aan de lees- en schrijfvaardigheid besteed worden. Omdat het niet mogelijk is om meer onderwijstijd aan het onderwijs in taalvaardigheid te besteden, zal naar andere oplossingen moeten worden gezocht. De ernst van de problematiek vraagt om een 'delta-plan voor het moedertaalonderwijs'.

Literatuur

Bergh, H. van den & J.B. Hoeksma *Functionele taal-doelen voor het lager onderwijs* Amsterdam, SCO-cahier, 1984

Bergh, H. van den *Voorstudie Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau: deel II: Spreek- en luisterprestaties van zesdeklassers* Amsterdam, SCO, 1985

Hoeksma, J.B., H. Wesdorp, H. van den Bergh & D.J. Bos *Voorstudie Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau: deel IV: Technische verantwoording* Amsterdam, SCO, 1985

Triesscheijn, B., H. van den Bergh & J.B. Hoeksma

Voorstudie Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau: deel V: Lees- en schrijfpredaties van allochtone leerlingen in de zesde klas Amsterdam, SCO, 1985

Wesdorp, H. & J.B. Hoeksma *Voorstudie Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau: deel II: Lees- en schrijfpredaties van zesdeklassers* Amsterdam, SCO, 1985

Wesdorp, H. *Goed onderwijs, wat is dat? Voorstudie Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau* 's Gravenhage, SVO, 1985